

Društveno označivanje i knjižnični katalog

Vukšić, Stipe

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:078537>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2019./2020.

Stipe Vukšić

Društveno označivanje i knjižnični katalog

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Ivanjko

Zagreb, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

Sadržaj.....	2
1. Uvod.....	3
2. Knjižnični katalog i njegov razvoj do pojave OPAC-a	4
2.1. Teorijski pojmovi vezani uz knjižnični katalog	4
2.2. Povijest kataloga do pojave OPAC-a	5
3. Definicija i povijest OPAC-a	8
4. Web 2.0, društveni softver i Knjižnica 2.0	10
5. Društveno označivanje i folksonomija.....	13
5.1. Teorijske osnove	13
5.2. Pregled relevantnih suvremenih istraživanja.....	15
6. Aplikacije društvenog kataloga (Goodreads i LibraryThing) i uloga društvenog označivanja u njima	18
6.1. LibraryThing	18
6.2. Goodreads.....	19
7. Implementacija društvenog označivanja i drugih značajki društvenog softvera u katalogu narodne knjižnice: primjeri iz prakse.....	21
7.1. Auckland Public Library (Gradska knjižnica u Aucklandu).....	21
7.2. Boston Public Library (Gradska knjižnica u Bostonu)	24
7.3. Spokane County Library (Knjižnica okruga Spokane)	27
8. Zaključak.....	30
9. Literatura.....	31
Popis slika	35
Sažetak	ii
Summary	iii

1. Uvod

Pojave Weba 2.0 i društvenog softvera početkom 21. stoljeća dovele su do velikih promjena u svim sferama ljudske djelatnosti, pa tako i u području knjižničarstva. Nove mogućnosti koje pruža društveni softver mogle bi pomoći poboljšanju knjižničnih kataloga kako bi isti korisnicima bili lakši za korištenje. Jedan od najčešće korištenih alata društvenoga softvera u knjižničnim katalozima jest društveno označivanje, odnosno folksonomija.

U drugome poglavlju ovoga rada ukratko će se definirati najvažniji pojmovi vezani uz knjižničnu katalogizaciju te će se zatim donijeti kratka povijest knjižničnih kataloga od njihovoga početka do pojave modernih *online* javno dostupnih kataloga (OPAC). U trećem poglavlju prikazat će se kratka povijest OPAC-a od najranijih računalnih kataloga do današnjih kataloga nove generacije i društvenih OPAC-a (engl. Social OPAC/SOPAC).

Četvrto poglavlje rada posvećeno je pregledu terminologije vezane uz Web 2.0 i društveni softver te opisu najvažnijih alata Weba 2.0 koji se koriste u suvremenim knjižničnim katalozima. Peto poglavlje posvećeno je središnjoj temi rada, pojmovima društvenoga označivanja i folksonomije te pregledu relevantnih suvremenih istraživanja na tom polju, s naglaskom na istraživanja vezana uz primjenu folksonomije u katalozima narodnih knjižnica.

U šestom poglavlju opisuju se glavne značajke posebne vrste Web 2.0 aplikacija, aplikacije društvenog web kataloga (engl. *social web catalog application*) i njenih najpoznatijih predstavnika, LibraryThinga i Goodreads, koji u svome radu obilato koriste društveno označivanje.

U pretposljednemu poglavlju rada analizirat će se primjeri iz svjetske prakse, triju narodnih knjižnica koje su u posljednjih desetak godina implementirale društveno označivanje i druge značajke društvenoga softvera u svoje kataloge. Prikazat će se katalozi Gradske knjižnice u Aucklandu (Novi Zeland) te dviju knjižnica u SAD-u, Gradske knjižnice u Bostonu te Knjižnice okruga Spokane u državi Washington, koje u svojim katalozima koriste različite sustave za društveno označivanje.

2. Knjižnični katalog i njegov razvoj do pojave OPAC-a

2.1. Teorijski pojmovi vezani uz knjižnični katalog

Knjižnični katalog najčešće se definira kao „popis knjižnične građe koja se nalazi u jednoj ili više knjižnica određenoga područja“ (Horvat, 1995: 9). Njegova je osnovna zadaća „odgovoriti na jednostavnija pitanja poput toga što je u knjižnici i gdje se to može naći“ (Piggott, 1988: 1). Katalog postoji prvenstveno zbog korisnika. Njegova je svrha „da korisnike (čitače i knjižnično osoblje) upućuje koje se knjige, rukopisi i druga knjižna građa nalaze u određenoj knjižnici i da tako omogući i iskorištavanje i organsko izgrađivanje knjižničnog fonda“ te je stoga „prije nego potrebno radno pomagalo svake knjižnice“ (Verona, 1971: 13).

Knjižnični se katalog stvara postupkom katalogizacije. Katalogizacija se najjednostavnije može podijeliti na deskriptivnu i predmetnu katalogizaciju. Predmetna katalogizacija obuhvaća klasifikaciju i predmetne odrednice, dok deskriptivna obuhvaća dva odvojena procesa, proces fizičkog opisivanja jedinice (prepisivanje naslova, podataka o izdavaču, unošenje opsega jedinice...) te proces pridruživanja jedinici pristupnih točaka (točaka unosa) koje će korisnicima omogućiti pronalaženje jedinica u katalogu (Bowman, 2010: 5-6).

Pojam kataloga nemoguće je shvatiti bez razumijevanja njemu srodnoga pojma bibliografije. Bibliografija je također popis knjiga ili druge, srodne, građe složen po nekakvome redu. Glavna je razlika u tome što bibliografija nije ograničena fizičkim smještajem građe na nekom određenom mjestu. Svejedno, neki se katalozi (posebno oni velikih nacionalnih znanstvenih knjižnica) ponekad koriste kao bibliografije, dok neke knjižnice koriste bibliografije umjesto kataloga, unatoč činjenici da bibliografija ne naznačuje smještaj građe te kao takva nije najprikladnije pomagalo za rad u knjižnici. Iako se čini da bibliografije imaju mnogo više prednosti od kataloga (potpunije su, selektivnije, fleksibilnije, opširnije itd.) glavna je prednost kataloga to što je prilagođen mjesnim uvjetima knjižnice u kojoj se određena građa čuva (Horvat, 1995: 11-12).

Katalozi se najjednostavnije mogu podijeliti prema dvama kriterijima – načinu obrade građe i obliku. Prema načinu obrade katalozi se dijele na formalne, stvarne i mješovite. Formalni katalozi moraju sadržavati elemente katalogizacije, signaturu i inventarni broj. Neophodan formalni katalog za svaku knjižnicu abecedni je katalog (Tadić, 1994: 118-120).

Njegove je zadaće prvi formulirao C. A. Cutter 1876. kada ih ovako opisuje (Cutter, 1904, cit. prema Bowman, 2010: 5): „1. Omogućiti pojedincu pronalaženje knjige kojoj je poznat (a) autor ili (b) naslov ili (c) predmet; 2. Pokazati što knjižnica ima (d) Od određenog autora; (e)

o određenom predmetu; (f) u određenoj vrsti literature; 3. Pomoći u odabiru knjige (g) prema njezinom izdanju (bibliografski); (h) prema njezinim značajkama (literarno ili tematski)“. Neke od ovih zadaća u većini su kataloga potpuno ispunjene tek pojavom OPAC-a.

U hrvatskome knjižničarstvu temeljno je djelo za izradu abecednih kataloga *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* Eve Verone (prvo izdanje 1971.). Verona u njemu određuje tri glavne zadaće abecednog kataloga: odgovoriti na pitanje posjeduje li knjižnica određenu jedinicu građe; dati za određeno djelo pregled svih njegovih izdanja, prijevoda, prerada i sl., što ih knjižnica posjeduje; dati pregled svih jedinica građe koje sadrže djela određenog autora, a nalaze se u knjižnici. Kako bi se te zadaće ispunile, svaka kataložna jedinica mora sadržavati: a) odrednicu, tj. riječi koje u katalogu određuju njezino mjesto i b) kataložni opis, tj. skup podataka koji su potrebni da se jedinica građe i djelo što ga ona sadrži, a koje u katalogu zastupa kataložna jedinica, što lakše identificira (Verona, 1986: 13).

U razdoblju prije pojave računalnoga kataloga, kao najčešći oblik kataloga prevladavao je katalog na listićima. Njegove su najveće prednosti to što je jednostavan za rukovanje i pretraživanje te to što se nove jedinice mogu u njega lako dodavati, a postojeće se mogu micati ili mijenjati. Manje popularni oblici kataloga, uglavnom korišteni u manjim knjižnicama, bili su katalozi u obliku knjige, bilježnice, bloka i sl. (Tadić, 1994: 118)

2.2. Povijest kataloga do pojave OPAC-a

Povijest knjižničnoga kataloga stara je gotovo kao i povijest samoga knjižničarstva. Najstarijim poznatim katalogom smatraju se dvije glinene pločice pronađene u sumerskome gradu Nippuru (datirane oko 2000. pr. Kr.). Jedna donosi popis od 62 djela različitog sadržaja, a trinaest od tih djela svrstano je u skupinu „mudrosti“, iz čega je američki stručnjak Samuel Kramer zaključio da su knjige bile raspoređene po nekoj rudimentarnoj klasifikaciji. Na istom je mjestu pronađena još jedna pločica, ovoga puta s 87 naslova, od kojih se neki poklapaju s prethodnom. Jedan od najstarijih bolje sačuvanih kataloga onaj je knjižnice asirskoga vladara Asurbanipala (živio u 7. st. pr. Kr.) u Ninivi. Zahvaljujući arheološkim nalazima znamo da su glinene pločice u toj knjižnici bile poredane u serijama po posve određenom sustavu, korisnicima je na raspolaganju bio katalog u kojemu su sve pločice bile popisane, a svaka je pločica sadržavala kolofon s podacima o njezinom sadržaju, prepisivaču, ali i pečat iz kojega se vidi njezina lokacija unutar knjižnice. Najstariji egipatski katalog potječe iz 3. stoljeća pr. Kr. i sadrži 37 naslova (Stipčević, 2006: 14; 25-27; 49).

Najveći katalog antike sastavio je Kalimah, upravitelj Aleksandrijske knjižnice, koju su u tome gradu uspostavili Ptolomejevići. On je koristeći bogati fond te knjižnice napisao djelo Popisi (u 120 knjiga) koje nije bilo samo katalog u današnjemu smislu, dakle samo instrument za pronalazak knjiga koje se nalaze u knjižnici, nego prije svega izvor bibliografskih podataka o svim do tada napisanim knjigama i piscima koji su ih stvarali, a sadržavalo je i kritičke opaske samoga sastavljača. Po uzoru na Kalimahov, slični su katalogi izrađeni i u drugim knjižnicama grčkoga svijeta, poput one u Pergamu ili jedne knjižnice na otoku Rodu. U starome Rimu proizvodnja referativnih publikacija bila je slabije razvijena nego u ranijim razdobljima, ali mnogi sačuvani biografski leksikoni rimskih pisaca sadrže i neke bibliografske podatke (Stipčević, 2006: 134-135). Nakon antike sve do 17. stoljeća ne postoje posebno razrađene metode za stvaranje kataloga, za razliku od bibliografija. Glavni je razlog uglavnom to što u tome razdoblju ne postoje knjižnice s velikim fondovima, već su iste uglavnom vezane uz samostane i njihove relativno male zbirke rukopisne građe, koja nastaje mučnim i dugim poslom samotnih redovnika. Izumom tiska u 15. stoljeću stvari se mijenjaju, te posebno od 17. stoljeća nastaju velike knjižnice u Europi s pripadajućim katalogima (Horvat, 1995: 17).

Knjižnice su među prvim institucijama civilnoga sektora koje su počele upotrebljavati računala u svome poslovanju. Iako su se bušene kartice počele upotrebljavati čak i prije Drugog svjetskog rata, pravim početkom informatizacije knjižnica smatraju se 1960-e, kada se pojavljuju katalogi na magnetskim trakama i mikrofilmovima, izrađeni uz pomoć računala.

Možda najvažniji projekt informatizacije u 1960-ima bio je projekt kataloga na vrpci Kongresne knjižnice u Washingtonu naziva MARC (Machine-readable Cataloging Service – Strojno čitljivi katalogizacijski sustav) koji je počeo s radom u ožujku 1969. Ovaj je sustav imao sve prednosti kataloga na listićima, ali nije imao njegovo fizičko ograničenje prostora, tako da je zapis mogao sadržavati mnogo više podataka. Kongresna knjižnica, kao najveća knjižnica u Sjedinjenim Državama, potpuno je prešla na strojni katalog već 1981. godine kada prestaje ažurirati svoj katalog na listićima. Godine 1967. osnovana je ustanova pod nazivom Ohio College Library Center koja je ispočetka služila elektroničkoj katalogizaciji građe sveučilišnih knjižnica unutar američke države Ohio, međutim s vremenom je proširila svoje usluge na knjižnice u ostatku SAD-a i naposljetku svijeta te 1981. godine mijenja ime u OCLC (Online Computer Library Center). Tijekom 1970-ih i 1980-ih na Zapadu (SAD, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo) su se pojavili brojni sustavi informatizacije knjižničnih kataloga, uglavnom iznikli iz sveučilišnog knjižničarstva (Piggott, 1988: 20-33).

Najvažniji trenutak u povijesti razvoja knjižničnoga kataloga zbio se u drugoj polovici 1970-ih u SAD-u, kada nastaje *online* javno dostupni knjižnični katalog, poznat po engleskom akronimu OPAC.

3. Definicija i povijest OPAC-a

Prema ALA-inom Rječniku knjižničnih i informacijskih znanosti (*ALA Glossary of Library and Information Science*) OPAC se definira kao „računalno zasnovan i podržan knjižnični katalog (bibliografska baza podataka), dizajniran s ciljem pristupanja putem terminala kako bi korisnici knjižnice izravno mogli učinkovito pretraživati bibliografske zapise bez posredovanja ljudskog pomoćnika kao što je posebno obučen član knjižničnog osoblja“ (Levine-Clark i Carter, 2013: 180). OPAC “daje širi raspon pristupnih točaka (načina na koje se može tražiti) od bilo kojeg drugog ranijeg oblika” (Bowman, 2010: 4). U literaturi postoje brojne druge definicije OPAC-a, a svima je zajedničko da je riječ o katalogu koji je korisnicima javno dostupan putem računala u svakom trenutku, bilo gdje i da za korištenje njime nije potrebna pomoć profesionalnog knjižničnog osoblja.

Prema Ashikuzzamanu (2018) OPAC je drastično promijenio tradicionalni pojam predmetnog pristupa. Dok se u starijim katalozima građi moglo uglavnom pristupati samo linearno, preko jedne pristupne točke, OPAC omogućuje pretraživanje putem mnogih točaka, kao što su autor, naslov, tema, ključne riječi i sl. Dvije su vrste pretraživanja moguće: jednostavno i složeno. Jednostavno pretraživanje podrazumijeva pretraživanje prema autoru, naslovu, signaturi ili ključnim riječima. Ukoliko ti podaci nisu poznati korisniku, on pristupa složenom pretraživanju. Složeno je pretraživanje temeljeno na Booleovim logičkim operatorima. Koristeći operator AND (“i”) korisnik će dobiti sve jedinice građe u kojima se pojavljuju dva pojma koja je povezao operatorom, koristeći operator OR (“ili”) dobit će sve jedinice građe koje sadrže barem jedan od dvaju pojmova (posebno korisno u slučaju kada se u literaturi o nekom predmetu koristi više različitih izraza koji označavaju isti sadržaj) dok operator NOT (“ne”) isključuje jedinice građe u kojima se pojavljuju određeni pojmovi. Ashikuzzaman primjećuje da je Booleova logika ponešto rigidna te da korištenje ovih operatora često može rezultirati neuspješnim pretraživanjem, npr. ukoliko se tri pojma A, B i C povežu operatorom AND, sustav će ignorirati sve rezultate koji sadržavaju samo jedan ili dva pojma.

Povijesni se razvoj OPAC-a može, prema Hildrethu (1984, prema Barbarić, 2003: 53) sažeto prikazati kroz tri naraštaja odnosno generacije. Najstariji OPAC nastao je u Knjižnici Sveučilišta Ohio početkom 70-ih godina prošloga stoljeća, i izrastao je na temeljima sustava razvijanih za potrebe posudbe građe. Ispočetka OPAC je bio dostupan preko terminala u knjižnici te je nudio pretraživanje po autoru, naslovu, kombinaciji autora i naslova te signaturi. Ubrzo je uvedeno i pretraživanje po predmetnim odrednicama. Pretraživanjem po jednoj od

spomenutih pristupnih točaka dobio bi se kataložni zapis koji je sadržavao vrlo kratak bibliografski opis svake jedinice. Utemeljenost prvih OPAC-a na sustavima za posudbu građe rezultirala je i prednostima i nedostacima u odnosu na ranije kataloge. Glavna prednost sastoji se od toga da su korisnici sada prvi puta mogli na jednom mjestu pronaći i bibliografske podatke o građi i podatke o trenutnom statusu građe (odnosno je li i do kada je posuđena), dok je glavni nedostatak to što je za prepoznavanje svih elemenata bibliografskih zapisa bila potrebna knjižničarska naobrazba. Stoga se može reći da prva generacija OPAC-a nije bitno nadmašila kataloge na listićima (Barbarić, 2003: 51-53).

Druga generacija OPAC-a nastala je 80-ih godina prošloga stoljeća. Za razliku od prethodne generacije, koja je iznikla iz sustava posudbe, OPAC-i ove generacije su od samoga početka stvarani za korisnike. „Novosti u odnosu na prvu generaciju su: uporaba Booleovih logičkih operatora, operatora blizine, pretraživanje po ključnim riječima, različite mogućnosti prikaza traženih bibliografskih zapisa, te razni načini pružanja pomoći korisniku“ (Barbarić, 2003: 54).

Unatoč tome što su donijeli napredak u odnosu na OPAC-e prve generacije, i OPAC-i drugog naraštaja suočavali su se s brojnim nedostacima, poput problema neuspjelih pretraživanja, nejasne navigacije, teškoća s predmetnim rječnicima i sl. Te nedostatke rješava treća generacija OPAC-a, uvođenjem novih osobina „poput pomoći u strategiji pretraživanja, integraciji teksta naslova i nadziranog rječnika, smislenog nizanja povezanih rezultata, sadržajem obogaćenih kataložnih zapisa, preporuka za čitanje prema istoj predmetnoj odrednici i klasifikacijskoj oznaci ili ispravci pogrešaka prema kontekstu“ (Gjurković-Govorčin, 2013: 130).

Početkom 21. stoljeća, dvadesetak godina nakon što je Hildreth podijelio OPAC-e na tri generacije, počela je nova faza razvoja World Wide Weba, nazvana Web 2.0. Razvoj naprednijih alata za pretraživanje na internetu i pojava sve većeg broja digitalnih jedinica građe doveli su do toga da tradicionalni OPAC-i više nisu mogli ispunjavati sve potrebe korisnika. Modernizacijom knjižnica nastaju novi naraštaji kataloga, prozvani katalogima nove generacije (Breeding, 2010: 8-9). Više nego ikada prije ti katalogi u središte stavljaju korisnika i njegove potrebe.

4. Web 2.0, društveni softver i Knjižnica 2.0

U literaturi se pod pojmom Web 2.0 govori o fazi razvoja World Wide Weba koja je započela u prvome desetljeću 21. stoljeća. Sam koncept, kao i mnogi drugi, nema čvrstu definiciju i granice. T. O'Reilly, kojega se smatra jednim od prvih teoretičara koncepta, ovako ga je definirao: „Kao i mnoge važne ideje, Web 2.0 nema čvrste granice, nego pak ima gravitacijsku jezgru. Web 2.0 možete vizualizirati kao niz principa i praksi koje povezuju čitav jedan zvjezdani sustav stranica koje, više ili manje udaljene od jezgre, demonstriraju jedan od tih principa ili sve njih.“ (O'Reilly, 2007: 18-19). Ključna stvar Weba 2.0 i njegova glavna razlika u odnosu na raniju etapu razvoja World Wide Weba (tzv. Web 1.0) jest promjena položaja korisnika sadržaja. Web 2.0 postavio je korisnika „u središte aktivnosti stvaranja, prikupljanja, organiziranja, integriranja i predstavljanja sadržaja prema njegovim vlastitim kriterijima“ (Vrana, 2008: 51). Da bi se neko mrežno mjesto smatralo dijelom Weba 2.0 mora ispunjavati određene uvjete. Curran, Murray i Christian (2007: 290) nabrajaju ih šest: sadržaj su stvarali (i) korisnici, a ne samo autori mrežnog mjesta; prema korisnicima se odnosi kao prema surazvijateljima mjesta; visoko prilagodljiv sadržaj i korisničko sučelje; glavna aplikacija koristi se uz pomoć mrežnog preglednika i poslužitelja; integracija popularnih internetskih oblika poput blogova, označivanja, podcasta itd.; integracija mrežnih tehnologija kao što su AJAX, RSS ili API.

Kao i pojam Weba 2.0 i pojam društvenog softvera (engl. *social software*) se naširoko koristi iako ne postoji njegova čvrsta definicija. Prema Matešić, Vučković i Dovedanu (2009: 433) društveni softver je „medij kojemu je primarna svrha omogućiti svojim korisnicima povezivanje i komunikaciju u umreženome okruženju. Takvo okruženje mijenja obrasce privatne i poslovne komunikacije, ali također i modele učenja i tijek informacija i znanja.“ Sociolog C. Shirky ponudio je najjednostavniju definiciju društvenog softvera: „To je softver koji podržava grupnu interakciju“ (Shirky, 2003).

Od aplikacija društvenoga softvera popularnošću i značajem u suvremenom svijetu prednjači vrsta društvenog softvera poznata pod nazivom društvena mreža (engl. *social network*) koja spaja osobine svih drugih vrsta društvenoga softvera. Glavne značajke društvenih mreža su to što omogućavaju kreiranje javnih ili polujavnih korisničkih profila unutar sustava, kreiranje personaliziranih grupa za kontakt i pregledavanje profila drugih korisnika unutar grupe ili sustava (Matešić, Vučković i Dovedan, 2009: 434), a najpoznatiji je predstavnik Facebook (<http://www.facebook.com>), osnovan 2004. godine. Društvene mreže knjižnicama omogućuju izravan kontakt s korisnicima (kako stvarnim tako i potencijalnim), a korisnicima mogućnost

da lakše i brže saznaju za događaje i aktivnosti koje njihove lokalne knjižnice organiziraju, a koje bi im bile zanimljive (radionice, gostovanja pisaca, tečajevi).

Implementacijom alata Weba 2.0 i društvenoga softvera u mrežna mjesta knjižnica nastaje ono što se naziva Knjižnicom 2.0 (engl. *Library 2.0*). I ovaj pojam ima razne definicije, a Banek Zorica i Eremić (2009: 480) izvode zaključak da su sve definicije konzistentne s idejom da je riječ o okruženju orijentiranom na korisnike koji postaju sukreatori sadržaja bilo sudjelovanjem bilo davanjem povratnih informacija o već kreiranom sadržaju. Notess (2006) ukratko sažima što se u različitim definicijama podrazumijeva pod pojmom Knjižnice 2.0: „Za jedne, Knjižnica 2.0 inkorporira blogove, wikije, razmjenu izravnih poruka, RSS i društvene mreže u okvir knjižničnih usluga. Drugi opisuju nove načine uključivanja korisnika tako da im se dopušta da doprinose komentare, dodaju oznake, ocjenjuju jedinice knjižnične građe i uključuju se u druge interaktivne i kolaborativne aktivnosti“. Brojne su popularne usluge Weba 2.0 integrirane u mrežna mjesta knjižnica. Među najpopularnijima su blogovi, wiki i društveno označivanje (engl. *social tagging*).

Blog, što je skraćenica od izraza *weblog* (koji je složenica izraza *web* i *log* ['dnevnik']) je „žurnal, bilten, osobni dnevnik ili zbirka povezanih informacija dostupna na internetu. Blogovi se tipično osvježavaju korištenjem sustava za upravljanje sadržajem koji im omogućuje da ih održavaju ljudi s malo ili nimalo tehničkoga znanja“ (Levine-Clarke i Carter, 2013: 33). Knjižnice relativno često implementiraju blogove u svoja mrežna mjesta. „Temeljni motiv upotrebe bloga u knjižnicama jest prenošenje novosti korisnicima. Blogove u knjižnicama pišu knjižničari u svrhu promocije usluga knjižnice, informatičari koji u njima rade, ali i sami korisnici koji žele zabilježiti svoj stav o nekoj temi povezanoj s knjižnicom koju koriste“ (Vrana, 2008: 59).

„Wiki je vrsta suradničke mrežne aplikacije koja omogućuje skupini osoba zajednički rad i suradnju na stvaranju i uređivanju sadržaja“ (Gralla, 2007 prema Vrana, 2008: 62). Najpoznatiji primjer wikija svakako je najveća internetska enciklopedija Wikipedia (<http://www.wikipedia.org>). Za razliku od blogova, wikiji su rjeđe integrirani u mrežna mjesta knjižnica. Vrana (2008: 62) ovako opisuje potencijalne primjene wikija u kontekstu knjižničarstva: „U knjižnici wiki može poslužiti kao suradnička aplikacija uz pomoć koje zaposleni u knjižnici svojim korisnicima mogu ponuditi informacije o fondu knjižnice i uslugama. [...] Knjižničarima ova vrsta aplikacije može biti od velike koristi u komunikaciji s korisnicima jer im putem wikija mogu ponuditi proširenu inačicu sadržaja glavnih mrežnih stranica knjižnice“.

Jedan od najpopularnijih alata Weba 2.0 u knjižničnim katalozima su oznake (engl. *tags*). Prema ALA-inom rječniku oznaka je „deskriptivni pojam pridružen digitalnom objektu, mrežnoj stranici ili elektroničkomu izvoru, uglavnom od strane korisnika bez korištenja kontroliranog rječnika“ (Levine-Clarke i Carter, 2013: 251). U posljednjih desetak godina mnoge su knjižnice i u svijetu i u Hrvatskoj djelomično ili potpuno implementirale oznake u svoje kataloge, a oznake i srodni pojmovi poput društvenog označivanja i folksonomije često su bili tema znanstvenih i stručnih radova. U nastavku ovoga rada fenomen oznaka predstaviti će se prvo s teorijskog aspekta, a zatim će se istražiti i kako su oznake implementirane u knjižnične kataloge diljem svijeta, i po čemu se takvi katalozi razlikuju od kataloga koji se koriste samo uobičajenim metodama predmetne klasifikacije.

5. Društveno označivanje i folksonomija

5.1. Teorijske osnove

Tradicionalna metoda predmetnoga pristupa uključuje postojanje jednog ili više predmetnih stručnjaka zaposlenih u informacijskoj instituciji, koji svojom ekspertizom jamče da konačni rezultat obrade građe najbolje predstavlja koncepte u označenom dokumentu. U tome procesu stručnjaci bi trebali biti objektivni i neutralni te ne bi smjeli nuditi vlastitu interpretaciju. U praksi se pokazalo da se stručnjaci, iako uglavnom jednako određuju glavni predmet nekoga dokumenta, razilaze u određivanju sporednih predmeta. Tako dolazi do nekonzistentnosti u indeksiranju te posljedično korisnici teže pronalaze građu koja im je potrebna (Ivanjko, 2017: 39-40).

Stručnjaci formiraju popis naziva koji su odobreni za uporabu u predmetnome jeziku, što se naziva kontroliranim rječnikom. Svenonius (2005: 132-135) navodi tri osnovna kriterija, koje naziva jamstvima, po kojima se odabiru termini koji ulaze u kontrolirani rječnik. To su jamstvo predloška (rječnik predmetnog jezika empirijski se izvodi iz literature koju namjerava opisati), jamstvo uporabe (rječnik predmetnoga jezika mora odgovarati rječniku onih koji traže literaturu) te strukturalno jamstvo (nazivi koje ne koriste ni autori ni korisnici, ali koji okupljaju skup određenijih naziva). Jamstvo uporabe često se naziva i korisničkim jamstvom.

Iako predmetni jezici u teoriji imaju snažno korisničko jamstvo, u praksi se autori kontroliranih rječnika često susreću s poteškoćama u određivanju korisničkoga rječnika. U tome kontekstu, neke su ustanove odlučile potražiti pomoć od svojih korisnika, tako da i njih uključuju u proces indeksiranja omogućujući im da samostalno dodaju oznake jedinicama građe.

U literaturi su, posebno u najranijim istraživanjima, postojala nesuglasja o tome kako nazvati ovaj specifičan način označivanja građe, u kojemu glavnu riječ umjesto stručnjaka vode korisnici. Peters (2009: 153) navodi brojne sintagme koje su koristili autori na engleskom govornom području, poput *social indexing*, *social bookmarking*, *democratic indexing*, *grassroots taxonomy* i dr. S vremenom su se najprihvaćenijima pokazali pojmovi *social tagging* i *folksonomy* (na hrvatskom društveno označivanje i folksonomija), koji se najčešće promatraju kao dva odvojena procesa, pri čemu je folksonomija rezultat društvenoga označivanja. S druge strane, Cordon-Garcia et al. (2013) „proces slobodnog davanja oznaka informacijama i objektima s ciljem da ih milijuni drugih korisnika mogu pronaći putem Web 2.0 alata za pretraživanje“ nazivaju folksonomijom. Na hrvatskome su podjednako udomaćeni

nazivi korisničko označivanje (npr. Ivanjko, 2017) i društveno označivanje (npr. Špiranec i Banek Zorica, 2008). U ovome će se radu koristiti naziv društveno označivanje.

Kad se govori o društvenom označivanju „riječ je o novoj organizacijskoj paradigmi (...) pri čemu potrebne postupke ne provode stručnjaci, već korisnici koji po vlastitom nahođenju odabranim informacijskim izvorima dodjeljuju označitelje (*tags*), i to *ad hoc* i bez konzultiranja nekoga postojećeg uređenog ili kontroliranog rječnika“ (Špiranec i Banek Zorica, 2008: 35). Rezultat toga procesa naziva se folksonomijom. Folksonomije se „sastoje od slobodno odabranih ključnih riječi, ili oznaka (engl. *tags*), koje se mogu slobodno dodavati bilo kojemu informacijskom izvoru“ (Peters, 2009: 153).

Termin folksonomija, kao stopljenicu engleskih riječi *folk* (ljudi, narod) i *taxonomy* (taksonomija) skovao je 2004. T. Vander Wal inspiriran servisima del.icio.us (za dijeljenje mrežnih poveznica; u međuvremenu je prestao postojati, nakon što ga je 2017. kupio konkurentski servis Pinboard, v. Lekach, 2017) i Flickr (<http://www.flickr.com>; za dijeljenje fotografija) i opisao ga kao rezultat slobodnog označivanja informacija i objekata za vlastite potrebe unutar nekog društvenog okoliša (Vander Wal, 2007). Ukupnost oznaka najbolje se može prikazati oblakom oznaka (engl. *tag cloud*) koji je „svojstvo mnogih Web 2.0 aplikacija, koje se sastoji od predstavljanja pojmova koji se pojavljuju u izvoru, obično tako da veličina slova odgovara relativnoj važnosti svakog pojma“ (Breeding, 2010: 52-53).

Strukturu folksonomije može se definirati pomoću triju glavnih elemenata: (Ivanjko, 2017: 42)

- 1) izvori (sadržaj koji se označuje)
- 2) korisnici (oni koji označuju sadržaj)
- 3) korisničke oznake (slobodno oblikovane ključne riječi nastale kao rezultat korisničkog označivanja).

Temeljeći se na toj podjeli, Cattuto et al. (2007) izvide formalnu definiciju folksonomije: Folksonomija je torka $F := (U, T, R, Y)$, gdje U označava set korisnika, T set oznaka, R set izvora, a Y sve moguće odnose između ta tri seta.

Mnoga su istraživanja folksonomija predlagala kategorizaciju korisničkih oznaka po različitim principima, a količina vrsta oznaka varira u modelima pa neki govore o samo tri vrste oznaka, dok drugi dijele oznake u sedam ili osam skupina (npr. oznake vremena, mjesta, autora, sadržaja, žanra itd.). Većina tih vrsta oznaka podudara se s predmetnim odrednicama iz tradicionalnih predmetnih jezika, međutim najzanimljivijima su se pokazale oznake koje

nemaju ekvivalente u dosadašnjim sustavima klasifikacije. Veliki postotak korisničkih oznaka zauzimaju oznake koje ne opisuju objektivna svojstva označene građe, nego subjektivni odnos označitelja. Takve oznake kod različitih se istraživača nazivaju samoorganizirajućim oznakama (npr. „to-read”), oznakama ega, ekspresivnim ili afektivnim oznakama. Takve su oznake posebno zanimljive s gledišta informacijskih znanstvenika, jer donose dodatnu vrijednost u informacijskome smislu (Špiranec i Ivanjko, 2012: 63-64).

5.2. Pregled relevantnih suvremenih istraživanja

Istraživanja društvenoga označivanja najčešće su se koncentrirala na njegovu primjenu u katalozima sveučilišnih i znanstvenih knjižnica. Implementacija društvenih oznaka u kataloge narodnih knjižnica slabije je istraženo područje. Najvažnija su pitanja koja se moraju postaviti kada se razmišlja o potencijalima implementacije društvenih oznaka u kataloge: jesu li oznake previše dvosmislene i anarhične da bi bile korisne, koliko se razlikuju od postojećeg sustava predmetnih odrednica i koliko mu doprinose, koliko se poklapaju s predmetnim odrednicama? Osim toga, potrebno je razmišljati i o psihološkim aspektima: zašto ljudi odabiru baš određene oznake, zašto mijenjaju postojeće, kako dolazi do konsenzusa u upotrebi oznaka itd. (Spiteri, 2006: 84-86). U nastavku poglavlja donosi se pregled relevantnih suvremenih istraživanja uloge društvenog označivanja i/ili folksonomije, s naglaskom na korištenju u katalozima narodnih knjižnica.

Rogers (2015) u svome istraživanju donosi pregled korištenja Web 2.0 aplikacija i usluga u sveučilišnim i narodnim knjižnicama u Missisipiju. Od 78 knjižnica koje su obuhvaćene istraživanjem, svega tri knjižnice u nekoj mjeri koriste korisničke oznake, čime je ta usluga Weba 2.0 najrjeđe zastupljena. U pitanju su jedna sveučilišna knjižnica, koja je članica projekta Open Library (<https://www.openlibrary.org/>), neprofitnog otvorenog wiki softvera kojemu je cilj stvoriti jednu mrežnu stranicu za svaku knjigu ikada objavljenu, a trenutno sadrži više od 20 milijuna kataložnih zapisa (Open Library, 2015) te dvije narodne knjižnice s vlastitim sustavima društvenog označivanja, neovisnima o nekoj vanjskoj platformi (poput društvenih mreža ili društvenih web kataloga). Iz ovoga se rada može zaključiti da folksonomija nije popularan alat u suvremenim online katalozima, bilo onima sveučilišnih bilo onima narodnih knjižnica.

Wu, Xu i Yu (2016) također primjećuju da je označivanje najrjeđi alat Weba 2.0 kojega nude knjižnice – od 140 kineskih knjižnica čije su kataloge proučavali u potrazi za alatima Weba 2.0, tek u njih 29% postoji opcija označivanja, dok na primjer polovica kataloga nudi

moгуćnost dodavanja korisničkih komentara, a 36% ocjenjivanja jedinica građe. Sve spomenute alate autori označuju zajedničkim nazivom *collaborative annotation* („suradničko obilježavanje”). Glavnina je njihova istraživanja usredotočena na usporedbu ponašanja korisnika prilikom dodavanja oznaka u katalogu knjižnice (za primjer su uzeli korisnike Sveučilišne knjižnice u Wuhanu, koja mogućnost označivanja u svome katalogu koristi od 2009) i dodavanja oznaka u društvenoj mreži (Douban, najveća kineska aplikacija društvenog web kataloga). Utvrdili su da su korisnici spremniji dodavati oznake u „manje službenoj” okolini društvene mreže nego u katalogu knjižnice, a kao razlog navode strah od pogrešnog označivanja. U istraživanju su oznake podijeljene u četiri skupine – sadržajne (opisuju sadržaj knjige), kontekstualne (mjesto izdanja, godina izdanja i sl.), subjektivne (poput „sviđa mi se”, „odlično” i sl.) i organizacijske (poput „pročitati”, „omiljene knjige” i sl.). I u katalogu i u društvenoj mreži najviše je bilo sadržajnih oznaka, iz čega se izvodi zaključak da je korisnicima primarna želja opisati sadržaj knjige. Zanimljivo je da su organizacijske oznake na drugom mjestu u katalogu knjižnice, a tek na zadnjem mjestu u Doubanu, dok su kontekstualne oznake na drugome mjestu u Doubanu, a na posljednjemu u knjižničnom katalogu, što je logično jer katalog već sadrži većinu kontekstualnih informacija u svome bibliografskome zapisu. Kao najveći problem i razlog zašto se označivanje ne koristi često u katalogu knjižnice autori prepoznaju neinformiranost i needuciranost korisnika – na pitanje zašto ne koriste mogućnosti društvenoga označivanja većina ispitanika je odgovorila ili da katalog koristi samo za potrebe lociranja građe na policama knjižnice ili da nije nikada čula da postoji mogućnost dodavanja oznaka.

U istraživanju provedenom metodom intervjua s 12 ispitanika, knjižničara u različitim narodnim knjižnicama u Aucklandu (Novi Zeland), koje se od 2010. koriste kataložnim sučeljem AquaBrowser (koje sadrži već kreirane oznake, ali nudi i mogućnost da korisnici slobodno dodaju nove), Clements i Li Liew (2016) odlučili su otkriti koliko su sami knjižnični profesionalci skloni dodavanju društvenih oznaka. Cilj je bio saznati na koje načine zaposlenici u knjižnicama koriste mogućnosti označivanja, što ih motivira za korištenje oznaka, koji su po njima problemi s označivanjem i misle li da društveno označivanje može u praksi zamijeniti do sada korištene predmetne odrednice američke Kongresne knjižnice (Library of Congress Subject Headings – LCSH). Istraživači su zaključili da se većina zaposlenika uspješno adaptirala na novo kataložno sučelje i da u svome svakodnevnome radu redovito koristi mogućnosti društvenog označivanja. Ipak, pokazalo se kako je najveći problem činjenica što knjižničari nisu primili dovoljnu izobrazbu za rukovanje katalogom, nego je isti uveden bez

pripreme. Taj nedostatak izobrazbe najviše se vidi u činjenici da većina ispitanika ignorira većinu mogućnosti koje označivanje pruža i koristi oznake samo tako da ih pregledava. Na kraju, autori zaključuju da je nužno da knjižnice koje žele koristiti društveno označivanje ulože više sredstava u učenje svojih zaposlenika kako koristiti njegove mogućnosti.

Na temelju proučenih radova, može se zaključiti da društveno označivanje još uvijek nije potpuno zaživjelo kao uobičajeni alat unutar OPAC-a. Kao glavni razlog može se primijetiti još uvijek nedovoljna upoznatost kako korisnika, tako i knjižničnih zaposlenika s ovom metodom označivanja građe, koja ima potencijal poboljšati online kataloge i omogućiti korisnicima lakši pronalazak građe koja ih zanima.

6. Aplikacije društvenog kataloga (Goodreads i LibraryThing) i uloga društvenog označivanja u njima

U kontekstu knjižničarstva osobito su zanimljive aplikacije društvenoga softvera poznate pod nazivom aplikacije društvenog kataloga (engl. *social cataloging applications*). Riječ je o aplikacijama koje kombiniraju osobine društvenih mreža i knjižničnih kataloga. Najpopularnije aplikacije ovoga tipa su GoodReads (<http://www.goodreads.com>) i LibraryThing (<http://www.librarything.com>). U ovomu će se poglavlju donijeti pregled alata koje one koriste kao i metode njihove implementacije s katalogizima fizičkih knjižnica.

6.1. LibraryThing

LibraryThing je nastao 2005. s ciljem da omogući „običnim ljudima da imaju knjižnični katalog profesionalne kvalitete“ (LibraryThing, 2013). Prema podacima s njihove naslovne stranice, danas (prosinac 2019) bilježe više od 2 milijuna i 375 tisuća korisnika. Kreiranje novog korisničkog računa je besplatno i jednostavno – potrebno je samo odabrati neko korisničko ime i lozinku pod kojom se prijavljuje u sustav (nije potrebno ni unijeti adresu e-pošte, iako sustav preporučuje da se to napravi kako bi se pojačala sigurnost računa). Postoje tri razine članstva na LibraryThingu – besplatni korisnički računi omogućuju pohranjivanje kolekcije do 200 jedinica građe (osim knjiga, moguće je pohranjivati i podatke o drugim jedinicama građe, poput filmova ili glazbenih albuma) dok je za punu funkcionalnost aplikacije potrebno plaćati ili 10 dolara godišnje pretplate ili 25 dolara za „doživotno članstvo“ (Melton: 171).

Kada korisnik dodaje jedinice građe u svoju osobnu biblioteku, ima dvije opcije kako to učiniti: može dodati već postojeći zapis koji je napravio neki drugi korisnik i može ručno unijeti novi zapis. Svako različito izdanje nekog djela ima svoj poseban zapis, a u osobnu zbirku moguće je uvrstiti više primjeraka istoga izdanja ili različita izdanja istoga djela. Kod ručnog unošenja korisniku je ponuđen obrazac u koji ispunjava podatke o jedinici građe – naslov, autora, godinu i mjesto izdanja, druge autore (prevoditelji, urednici i sl.), fizički oblik izdanja (uvez, visina, format, težina, broj stranica, broj svezaka koji čine jedno djelo), jezik djela, jezik originala (ako je u pitanju prijevod), čak i signaturu po nekom od klasifikacijskih sustava (ponuđeni su Deweyjev decimalni sustav i Klasifikacija Kongresne knjižnice). Najveća razlika u odnosu na kataloge knjižnica su društveni alati dostupni korisnicima. Oni uključuju posve osobne podatke, poput vremena kada je knjiga pročitana ili nabavljena, privatne komentare, javne

komentare, ocjene na skali od 0.5 do 5 zvjezdica i oznake (*tags*). LibraryThing korisnicima objašnjava oznake kao „jednostavan način za kategorizaciju knjiga onako kako mislite vi, a ne neki knjižnični službenik“ (LibraryThing, 2019). Oznake su vjerojatno najpoznatiji aspekt LibraryThinga i posvećeni su im mnogi znanstveni radovi, kao na primjer rad kojeg su Vaidya i Harinarayana (2016) posvetili usporedbi društvenih oznaka iz LibraryThinga i predmetnih odrednica Kongresne knjižnice. Zaključili su da postoje prilične razlike između korisničkih oznaka i kontroliranog rječnika te da bi kombiniranje ova dva načina kategorizacije moglo pomoći u premošćivanju često primijećenog jaza između jamstva predloška i jamstva uporabe. LibraryThing također nudi mnoge alate svojstvene društvenim mrežama, kao što su grupe, odnosno virtualni čitateljski klubovi, ali i forum na kojemu korisnici raspravljaju o širokim temama.

Osim privatnih korisnika, LibraryThing je okrenut i ustanovama. Ustanovama nude „pojačanu“ verziju svoga kataloga, softver naziva LibraryThing for Libraries, koji „iskorištava oznake, recenzije i ostale podatke kojima doprinose korisnici LibraryThinga tako da ih integrira u knjižnične kataloge. Uz pomoć ISBN-a ili drugih identifikatora knjižnica može ispuniti sve zapise u svome katalogu društveno kreiranim informacijama kao dodatkom svojoj formalnoj katalogizaciji“ (Breeding, 2010: 52).

6.2. Goodreads

Goodreads je „najveće svjetsko mjesto za čitatelje i preporuke za čitanje“, čija je misija „pomoći ljudima da pronađu i dijele knjige koje vole. Goodreads je osnovan u siječnju 2007.“ (Goodreads, 2019a). Prema njihovoj naslovnoj stranici, Goodreads trenutno (prosinac 2019) ima više od 90 milijuna članova, 2,6 milijardi dodanih knjiga i 90 milijuna recenzija korisnika. Potpuno je besplatan za korištenje. U pitanju je mješavina online kataloga i društvene mreže. Vlasnici Goodreadsa sami na svojim stranicama ističu društveni aspekt svoje aplikacije, tako pod „nekoliko stvari koje možete raditi na Goodreadsu“ navode „vidjeti što vaši prijatelji čitaju; pratiti knjige koje ste pročitali, čitate ili želite čitati; provjeriti personalizirane preporuke za čitanje; vidjeti svidja li vam se knjiga na temelju korisničkih recenzija“ (Goodreads, 2019a). Kao što je već spomenuto, Goodreads sadrži više od 2,6 milijardi zapisa pojedinačnih knjiga. Da bi mogao urediti postojeći zapis ili dodati novi, korisnik mora imati status „knjižničara“ (Goodreads librarian), koji dobivaju svi članovi koji se za njega prijave, ali ga administracija može oduzeti onim članovima koji se ne pridržavaju pravila (Goodreads, 2019b). Zapisi sadrže uobičajene podatke koji se sreću u kataložnim zapisima, poput naslova, autora, drugih autora (prevoditelji, urednici, autori predgovora i sl), jezika djela, ISBN-a, broja stranica i formata

(meki uvez, tvrdi uvez). Primjetno je da je ponuđeno manje podataka nego na LibraryThingu, što je očekivano s obzirom da je Goodreads prvenstveno usmjeren na interakciju s drugim čitateljima, dok je LibraryThing prvenstveno katalog za privatne knjižnice. Alati društvenoga softvera koji se susreću na Goodreadsu su ocjenjivanje (na skali od 1 do 5), komentiranje, forum za raspravu, grupe i drugi. Društveno označivanje koristi se tako da svaki korisnik ima svoju virtualnu biblioteku s neograničenim brojem polica na koje može „staviti“ knjige koje je pročitao ili ih planira pročitati. Svaka od tih „polica“ zapravo je jedna korisnička oznaka, koju je onda moguće pretraživati. Osim toga, korisnici mogu i dodavati metapodatke o knjigama, koji se zatim koriste za oblikovanje personaliziranih preporuka drugim korisnicima.

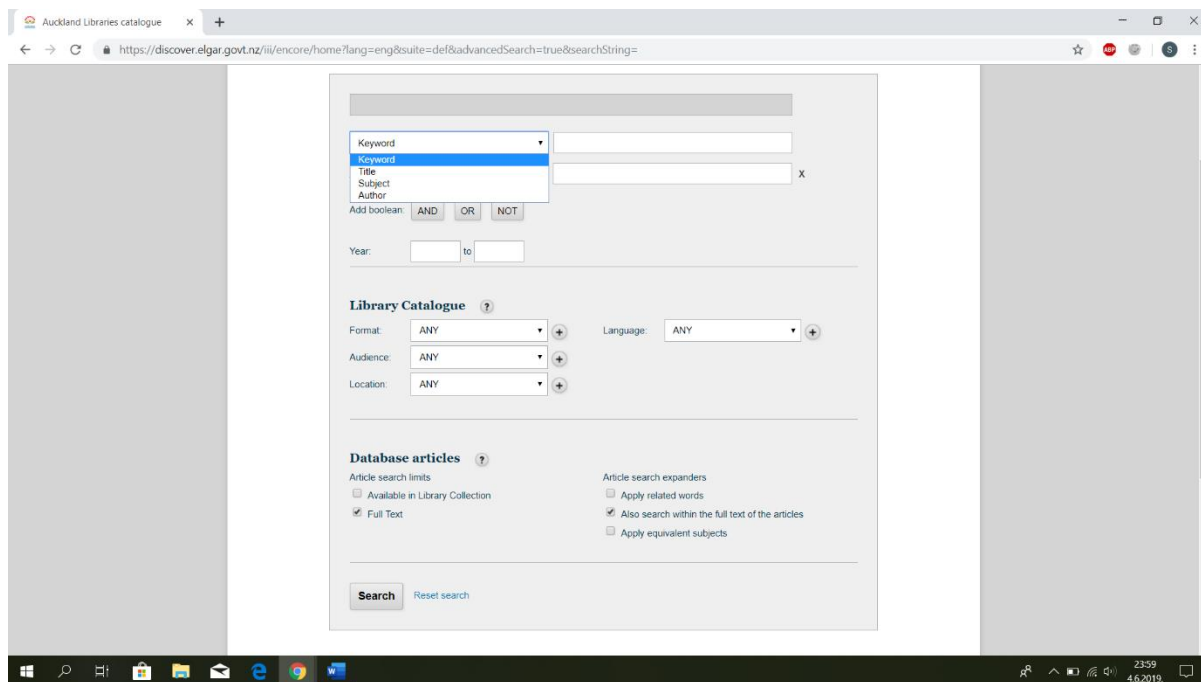
Znanstvena je zajednica prepoznala potencijal istraživanja Goodreads-a više s društvenoga gledišta nego iz perspektive alata koje koristi u katalogu. Tako Thelwall i Kousha (2017) provode istraživanje na uzorku od 50 000 nasumično odabranih korisnika kako bi spoznali navike korisnika. Studija je pokazala da se navike korisnika ne razlikuju pretjerano ovisno o spolu (žene, kojih ima oko dvije trećine, prosječno imaju više dodanih knjiga i daju niže prosječne ocjene), kao i da većina korisnika redovito koristi većinu mogućnosti koje nudi stranica, tj. da korisnici rijetko ignoriraju jedan od dvaju glavnih aspekata stranice (književni i društveni). Autori su stoga zaključili kako Goodreads nije niti primarno web katalog niti društvena mreža, nego hibrid koji podjednako sadrži osobine obaju vrsta Web 2.0 aplikacija.

7. Implementacija društvenog označivanja i drugih značajki društvenog softvera u katalogu narodne knjižnice: primjeri iz prakse

7.1. Auckland Public Library (Gradska knjižnica u Aucklandu)

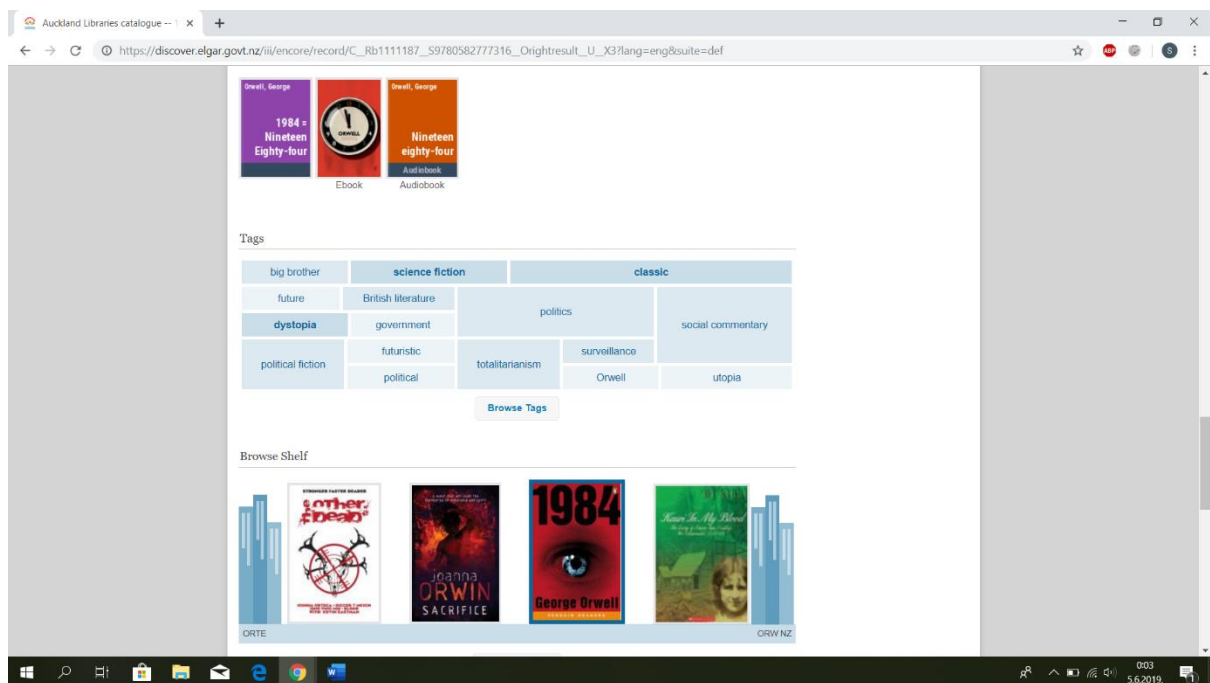
Sustav narodnih knjižnica u Aucklandu, na Novome Zelandu, sastoji se od 55 knjižnica (Clements i Li Liew, 2016: 292-293). Od godine 2010. mrežno mjesto knjižnice (nalazi se na <https://www.aucklandlibraries.govt.nz/>) koristi softver AquaBrowser, proizvod tvrtke ProQuest koji „opskrbljuje krajnjeg korisnika indeksom s facetnom navigacijom i oblakom pojmova za pretraživanje koji se mogu koristiti za nova pretraživanja” (Breeding, 2015: 3).

Slika 1 prikazuje napredni obrazac za pretraživanje u katalogu knjižnice. Primjetno je da, unatoč tomu što knjižnica implementira društveno označivanje, čak niti u naprednom pretraživanju korisnicima nije ponuđeno pretraživanje po oznakama. Umjesto toga, ponuđeno je pretraživanje po ključnim riječima, naslovu, predmetnoj odrednici i autoru. Također, omogućeno je pretraživanje više pojmova uz pomoć Booleovih logičkih operatora AND, OR i NOT. Osim kataloga knjižnice, moguće je pretraživati i bazu dostupnih članaka.

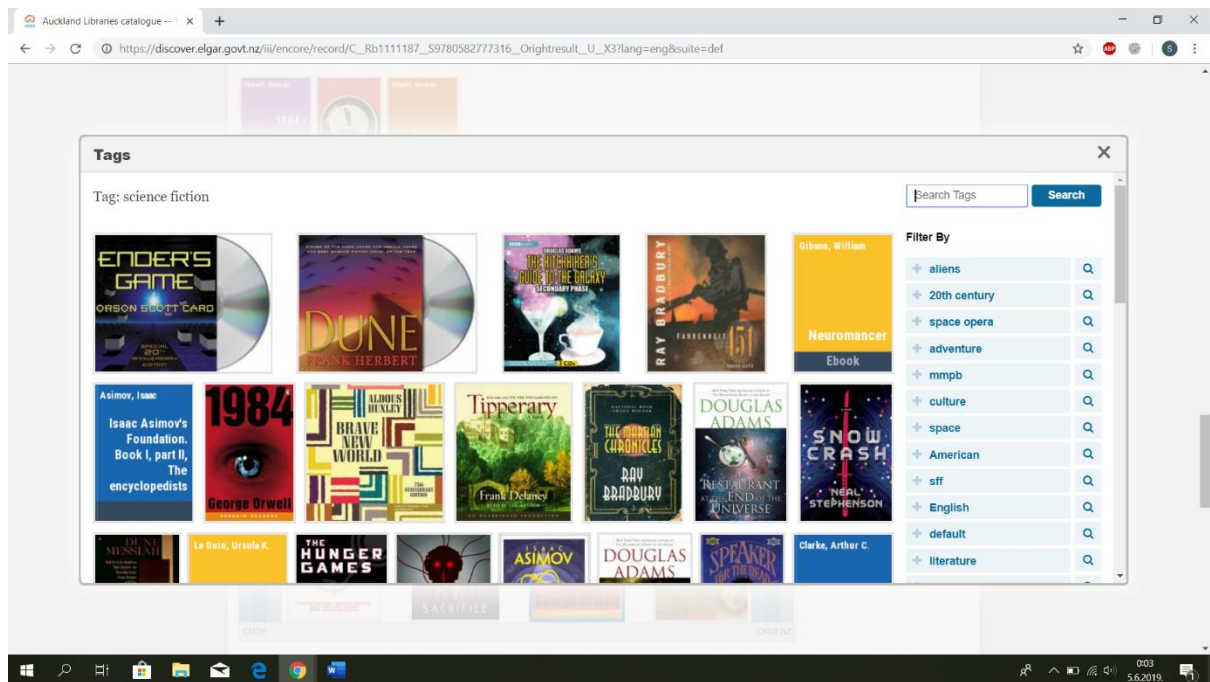
Slika 1. Obrazac za napredno pretraživanje u katalogu Auckland Public Library

Katalogni zapis građe sastoji se, osim uobičajenih podataka poput naslova, autora, lokacije fizičkog primjerka knjige, broja stranica i sl., i od mnogih alata društvenoga softvera. Među njima je mogućnost dodavanja korisničkog komentara odnosno recenzije (engl. *review*) kojemu je pridružena i brojčana ocjena izražena u zvjezdicama (od 1 do 5). Korisnicima je omogućeno ocjenjivati tuđe komentare (odgovorom na pitanje “Je li vam ova recenzija bila korisna?”) tako da se recenzije s više pozitivnih ocjena pojavljuju na vrhu, unatoč tomu što kronološki možda nisu najranije. Također, katalog koristi “sustav za obogaćivanje” Syndetics Unbound, proizvod suradnje LibraryThinga i tvrtke ProQuest, predstavljen krajem 2016. godine (LibraryThing, 2016). Uz njegovu pomoć katalogski je zapis obogaćen podacima o nagradama koje je djelo dobilo, preporukama sličnih djela, kratkom biografijom autora i popisom drugih dostupnih djela istoga autora. Među tim opcijama nalazi se i oblak oznaka. Svaki pojedinačni zapis ima vlastiti oblak oznaka. On se u ovome katalogu (v. Sliku 2) sastoji od niza pravokutnika ispunjenih nijansama plave boje od kojih svaki predstavlja jednu oznaku. Što je oznaka relevantnija za djelo, to je pravokutnik širi i ispunjen tamnijom nijansom plave, a najrelevantnije oznake dodatno su istaknute tako da je njihov naziv napisan masnim slovima. Kao primjer u ovome radu korišten je katalogni zapis romana Georgea Orwella *1984*, koji se nalazi na popisu preporuka za čitanje unutar kataloga.

Slika 2. Oblak oznaka za jednu jedinicu građe u katalogu Auckland Public Library

Dodatno, kada se odabere jedna od oznaka otvara se poseban prozor u kojemu se nalaze svi zapisi koji su označeni tom oznakom. Na desnoj strani prozora je izbornik uz pomoć kojega se djela mogu „filtrirati“, odnosno moguće je kombinirati odabranu oznaku s drugim oznakama, nakon čega se mijenja popis djela. Izgled prozora ilustriran je Slikom 3, na primjeru oznake *science-fiction* („znanstvena fantastika“). Također je dostupan obrazac za pretraživanje pomoću kojega se može pristupiti bilo kojoj drugoj oznaci.

Slika 3. Pojedinačna oznaka u katalogu Auckland Public Library

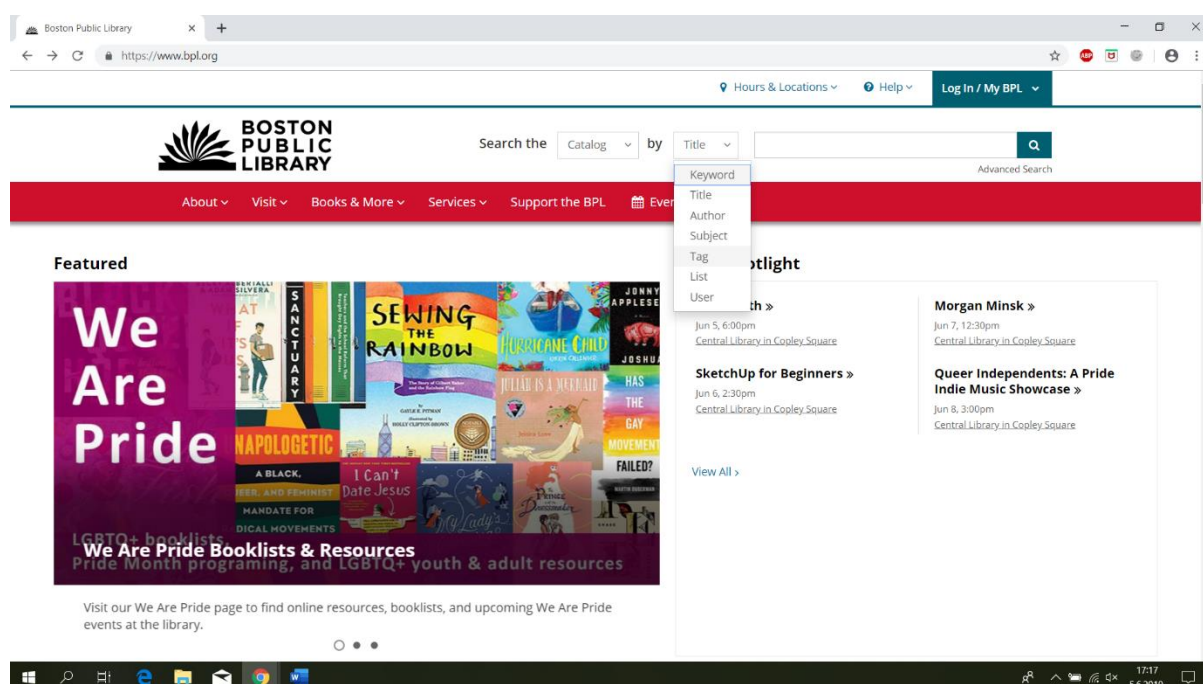
Može se zaključiti da su alati društvenoga softvera poboljšali katalog ove knjižnice, jer su omogućili korisnicima veću participaciju te šire mogućnosti pronalaska građe koja bi ih mogla zanimati. Vizualno katalog je moderan te u skladu s dizajnom suvremenih Web 2.0 mrežnih mjesta, što je važno zbog potencijalnih korisnika mlađih generacija koji su upoznati samo s takvim mjestima.

U kontekstu društvenih oznaka, valja spomenuti da ovaj katalog ne omogućuje samim korisnicima dodavanje novih oznaka, već samo pregledavanje oznaka koje su već generirane uz pomoć kupljenog programa.

7.2. Boston Public Library (Gradska knjižnica u Bostonu)

Gradska knjižnica u Bostonu (<https://www.bpl.org/>) jedna je od mnogih knjižnica u Sjevernoj Americi čiji katalozi koriste servis BiblioCommons. BiblioCommons „proizvodi softver kojemu je cilj transformirati osnovne online knjižnične usluge, poput mrežnog mjesta i kataloga“ (BiblioCommons, 2018). Katalozi svih knjižnica uključenih u BiblioCommons stoga posjeduju iste alate društvenoga softvera, uključujući i oznake koje korisnici mogu dodavati i koje su vidljive u svim uključenim katalozima.

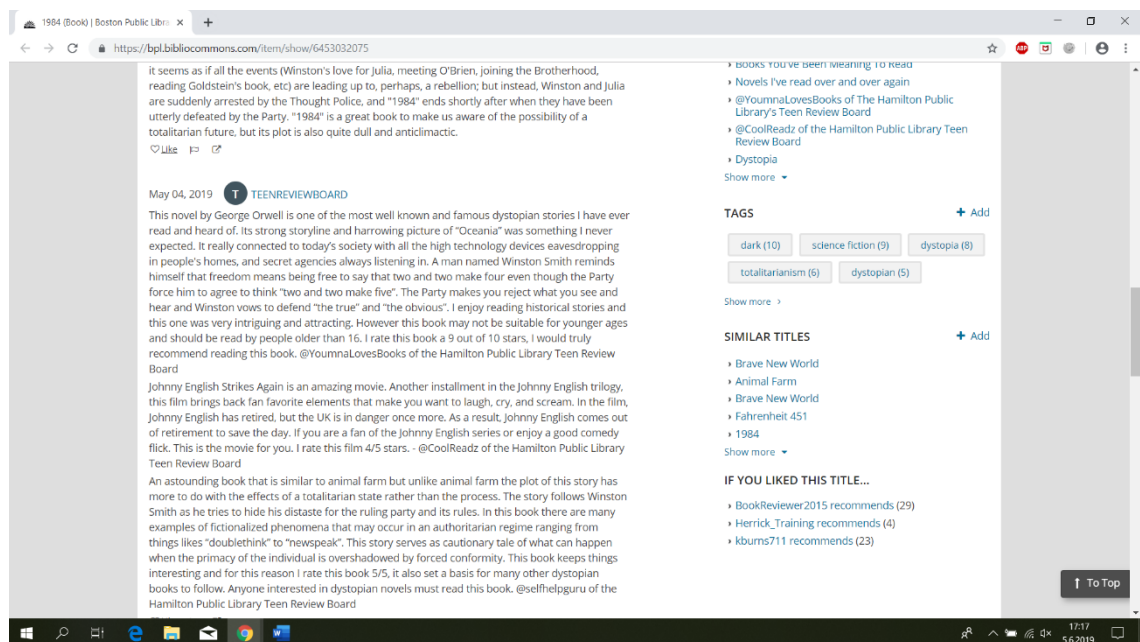
Već na naslovnoj stranici moguće je, u sklopu jednostavnog pretraživanja, odabrati pretraživanje po oznakama (v. Sliku 4).

Slika 4. Obrazac za jednostavno pretraživanje u katalogu Boston Public Library

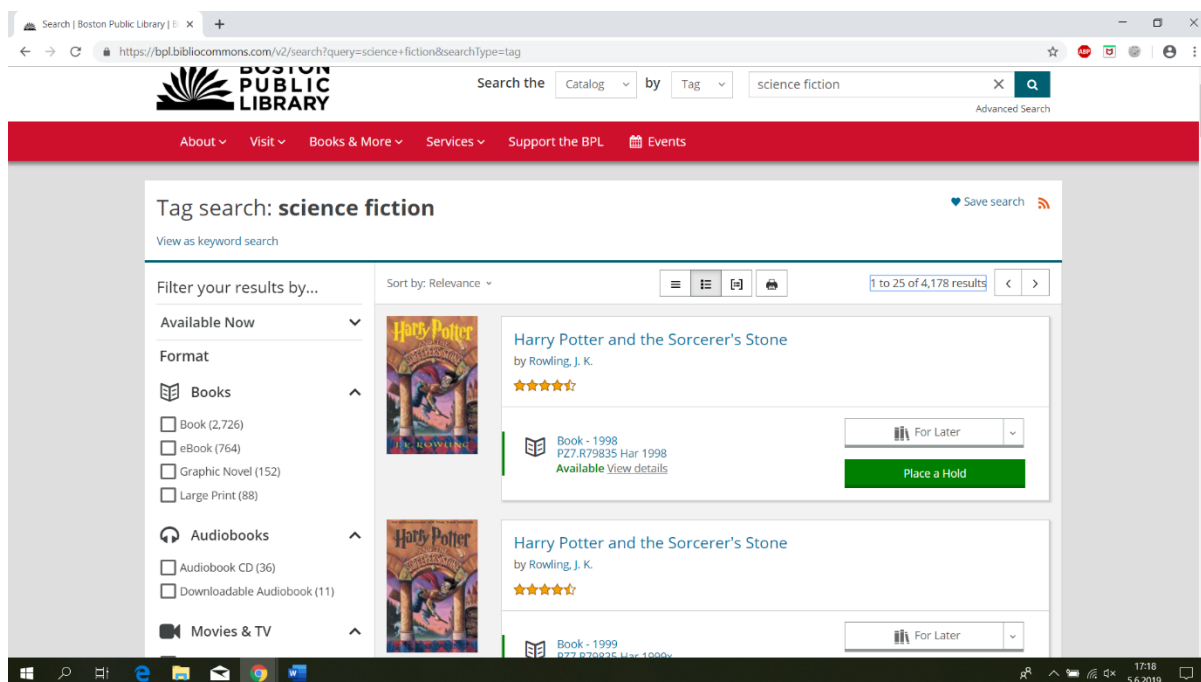
Stranica kataložnog zapisa jedinice građe podijeljena je u dva stupca, od kojih je jedan (lijevi) širi od drugoga. U širem stupcu na početku se nalaze klasični podaci kataložnog zapisa, poput autora, naslova, izdavača, fizičkog opisa knjige i sl. Slijedi odjeljak označen kao “Mišljenje” (Opinion) u kojemu se nalaze kratke recenzije o jedinici građe napisane od strane knjižničnog osoblja, a zatim popis recenzija iz medija koje katalog donosi uz pomoć agregatora književnih kritika idreambooks (<https://idreambooks.com/>). U desnome stupcu nalaze se alati koji pomažu korisnicima u pronalasku jedinica građe sličnih jedinici koju trenutno pregledava. Među tim alatima nalaze se predmetne odrednice Kongresne knjižnice, popisi preporučenih djela na

kojima se nalazi odabrana jedinica građe (uključujući popise koje mogu kompilirati sami korisnici knjižnice) te preporuke sličnih djela. U tome stupcu nalazi se i oblak oznaka, prikazan na Slici 5 (kao i u prethodnome potpoglavlju, kao primjer korišten je kataložni zapis za roman Georgea Orwella *1984* te njemu pripadajuća oznaka *science-fiction*). Češće oznake nisu posebno vizualno označene, osim što u zagradi iza svake oznake stoji broj koji označava koliko je jedinica građe označeno tom oznakom. Oznake koje korisnici dodaju unutar bilo kojega od kataloga u sklopu projekta BiblioCommons pridružene su odgovarajućim jedinicama građe u svim katalozima.

Slika 5. Pojedinačni zapis u katalogu Bostonske knjižnice uključujući oblak oznaka

Odabirom jedne od oznaka korisnik je preusmjeren na stranicu koja izlistava sve jedinice građe unutar kataloga knjižnice kojima je pridružena ta oznaka (v. Sliku 6). Taj je popis moguće filtrirati po različitim parametrima, poput žanra, formata, jezika i sl. Također, moguće je kombinirati više oznaka.

Slika 6. Pojedinačna oznaka u katalogu Boston Public Library

Može se zaključiti da je sudjelovanje u projektu BiblioCommons poboljšalo katalog ove knjižnice. Korisnicima je omogućena veća participacija u stvaranju metapodataka, a činjenica da katalog kombinira informacije iz više različitih knjižnica povećava njihovu relevantnost. Katalog je vizualno u skladu s dizajnom suvremenih Web 2.0 mrežnih mjesta.

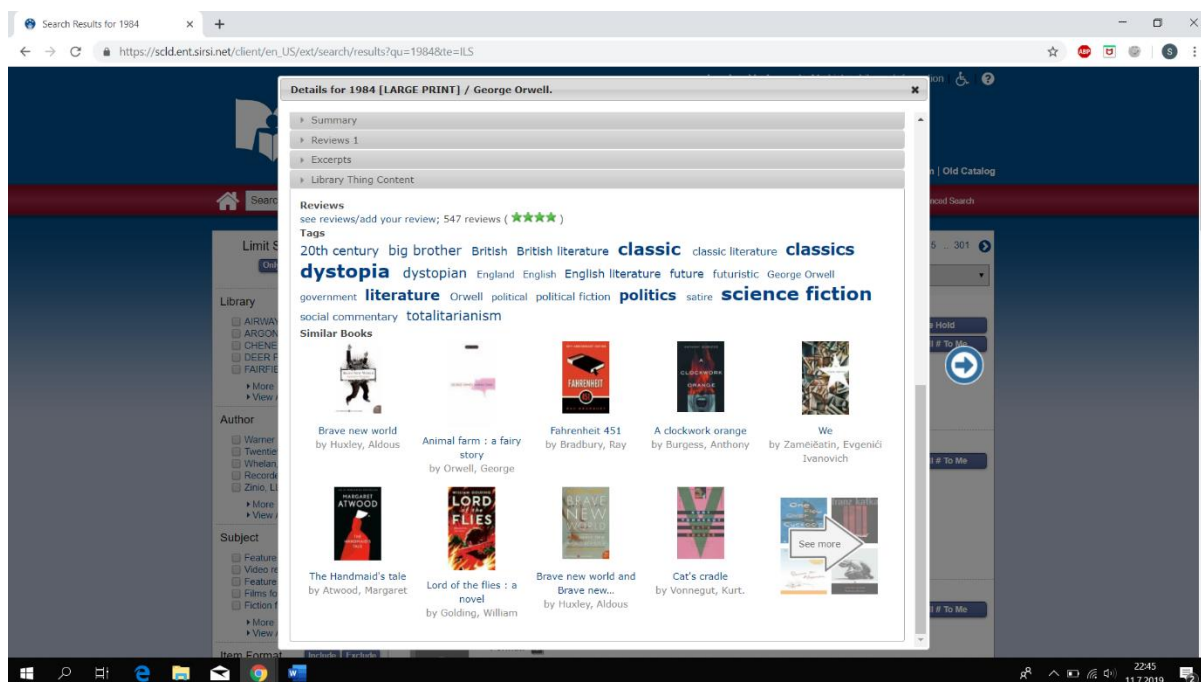
7.3. Spokane County Library (Knjižnica okruga Spokane)

Knjižnica okruga Spokane u američkoj saveznoj državi Washington obogaćuje svoj knjižnični katalog povezujući se s aplikacijom web kataloga LibraryThing. Za razliku od aucklandske knjižnice koja koristi napredniji proizvod u ponudi LibraryThinga, ova knjižnica još uvijek koristi klasični softver LibraryThing for Libraries, na čijoj se stranici na adresi <https://www.librarything.com/forlibraries> ova knjižnica navodi kao primjer.

Slika 7. prikazuje obrazac naprednog pretraživanja u ovome katalogu. Mogućnosti pretraživanja nisu vrlo velike – moguće je pretraživati samo po ključnim riječima, međutim moguće je koristiti Booleove logičke operatore. U usporedbi s dvama prethodnim primjerima, ovaj katalog više podsjeća na kataloge starijih generacija OPAC-a.

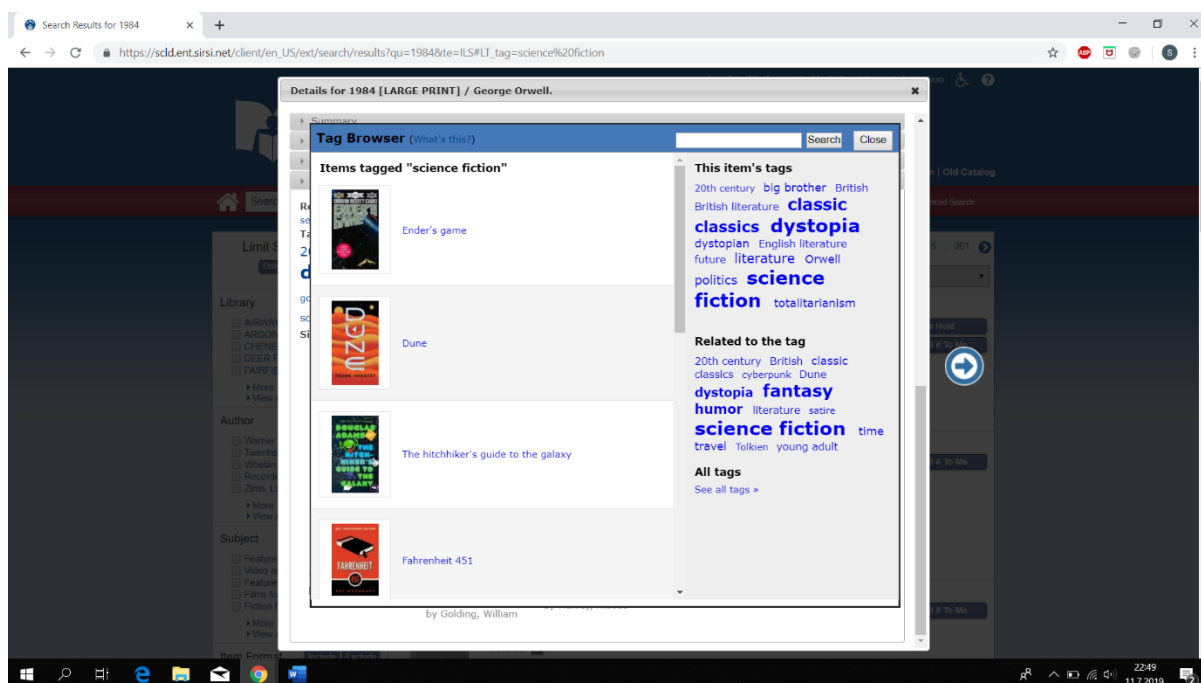
Slika 7. Obrazac za napredno pretraživanje u katalogu knjižnice Spokane

Zapisi jedinica građe sadrže osnovne podatke koji se mogu naći u knjižničnim katalozima, poput autora, godine i mjesta izdanja, originalnog izdanja i sl. Slijede dodatne informacije, poput kratkog sadržaja djela, recenzija iz medija te ulomaka iz djela. Posljednja rubrika nosi naslov “Library Thing Content” (sadržaj Library Thinga). U njoj se nalaze podaci preuzeti putem softvera LibraryThing for Libraries – korisnički komentari, popis sličnih knjiga te oblak oznaka. Oblak je prikazan na klasičan način, one oznake koje su češće pridružene djelu napisane su većim i masnijim oblikom slova (v. Sliku 8).

Slika 8. LibraryThing for Libraries u katalogu knjižnice Spokane

Odabir jedne oznake otvara preglednik oznaka (engl. *tag browser*). Podijeljen je u dva stupca, u lijevome su popisane sve jedinice građe kojima je pridružena oznaka, a u desnome se nalazi popis ostalih oznaka pridruženih jedinici građe te popis sličnih oznaka. Nije moguće pretraživati pomoću kombiniranja oznaka.

Slika 9. Preglednik oznaka u katalogu knjižnice Spokane

U usporedbi s dvama prethodno proučenim katalozima, katalog Knjižnice okruga Spokane siromašniji je alatima društvenoga softvera. Korisnici ne mogu dodavati nove oznake, nego samo pregledavati katalog uz pomoć oznaka u LibraryThingu. Unatoč tome što sadrži manje opcija od nekih drugih kataloga, može se ocijeniti da je katalog ipak obogaćen povezivanjem s velikom bazom kao što je LibraryThing.

8. Zaključak

Društveno je označivanje sustav označivanja građe koji upotrebljava različit spektar Web 2.0 aplikacija i mrežnih mjesta. U kontekstu označivanja knjižnične građe najviše se koristi unutar aplikacija društvenoga web kataloga, svojevrsnih hibrida društvenih mreža i osobnoga knjižničnoga kataloga. Unutar knjižničarstva kao discipline, može se reći da društveno označivanje nije u potpunosti iskorišteno kao realna mogućnost – iako je u posljednjih 15-ak godina, koliko koncept postoji, nastalo mnogo literature koja ga je teorijski proučavala, knjižnični katalozi s implementiranim mogućnostima društvenoga označivanja su razmjerno rijetki.

U ovome su radu folksonomija i društveno označivanje predstavljeni unutar širega konteksta povijesnoga razvoja knjižničnoga kataloga i razvoja Weba 2.0. Donesen je pregled teorijskih promišljanja o fenomenu društvenih oznaka te pregled relevantne suvremene literature o njemu. U završnome su dijelu rada opisana tri kataloga u kojima je folksonomija implementirana. Tim je katalogima zajedničko to da nemaju vlastite sustave za označivanje, već su ili dio većega projekta ili koriste kupljene softvere za „obogaćivanje kataloga“ koji svi sadrže i mogućnosti označivanja građe.

Nakon iščitavanja literature i proučavanja primjera iz prakse, može se zaključiti da društveno označivanje nije prihvaćeno unutar struke kao važan dio suvremenih knjižničnih kataloga. Prvenstveni je razlog nedostatak suradnje od strane onih koji bi u ovakvome sustavu trebali biti glavni označitelji, odnosno korisnika. Korisnici u najvećemu broju nisu zainteresirani za označivanje građe, za što u istraživanjima daju brojne razloge, poput neupoznatosti sa samim konceptom ili nedovoljne samouvjerenosti u vlastitu sposobnost davanja pravilnih oznaka građi. Kako je u knjižničarstvu korisnik „mjera svih stvari“, potrebno je zaključiti kako prvenstveno zbog korisnika društveno označivanje nikada neće postati glavno sredstvo pretraživanja unutar knjižničnih kataloga. Kako god, riječ je o alatu koji se u nekim katalogima, zajedno s drugim značajkama društvenoga softvera poput komentara ili ocjenjivanja, može i treba implementirati u kombinaciji s tradicionalnim metodama poput predmetnih odrednica, jer omogućuje bolju i precizniju kvalitetu rezultata korisničkoga pretraživanja.

9. Literatura

1. Ashikuzzaman, M. (2018) *Online public access catalogue (OPAC)*. URL: <http://www.lisbdnet.com/online-public-access-catalogue-opac/> (14.12.2019).
2. Banek Zorica, M. i Eremić, A. (2009) Libraries in Web 2.0 environment. U: H. Stančić et al., ur. *Digital resources and knowledge sharing / 2nd International Conference The future of information sciences : INFutur 2009, Zagreb, 4-6 November 2009*. Zagreb : Odsjek za informacijske znanosti.
3. Barbarić, A. (2003) Povijesni pregled razvoja OPAC-a. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46 (3-4), str. 48-58.
4. BiblioCommons (2018) *About*. URL: <https://www.bibliocommons.com/about-us> (14.12.2019).
5. Bowman, J. H. (2010) *Osnove katalogizacije*. Zagreb : Naklada Dominović.
6. Breeding, M. (2010) *Next-Gen library catalogs*. New York ; London : Neal-Schuman Publishers.
7. Breeding, M. (2015) *The future of library resource discovery*. URL: http://masterpatrimoniouse.pbworks.com/f/future_library_resource_discovery.pdf (14.12.2019).
8. Cattuto, C. et al. (2007) Network properties of folksonomies. *AI Communications* 20 (4), str. 245-262.
9. Clements, L. i Li Liew, C. (2016) Talking about tags : an exploratory study of librarians' perception and use of social tagging in a public library. *The Electronic Library* 34 (2), str. 289-301.
10. Curran, K., Murray, M. i Christian, M. (2007) Taking the information to the public through Library 2.0. *Library Hi-Tech* 25 (2), str. 288-297.
11. Cordon-Garcia, J-A. et. al. (2013) *Social reading : platforms, applications, clouds and tags*. Oxford ; Cambridge ; New Delhi : Chandos Publishing.
12. Gjurković-Govorčin, R. (2013) Novi naraštaj knjižničnih kataloga : katalog knjižnica grada Zagreba. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56 (3), str. 127-146.
13. Goodreads. (2019a) *About Goodreads*. URL: <https://www.goodreads.com/about/us>. (14.12.2019)

14. Goodreads. (2019b) *Librarian manual*. URL:
https://www.goodreads.com/librarian_manual (14.12.2019)
15. Horvat, A. (1995) *Knjižnični katalog i autorstvo*. Rijeka : Naklada Benja.
16. Ivanjko, T. (2017) Korisničko označivanje i predmetni pristup. U: B. Purgarić-Kružić i S. Špiranec, ur. *Predmetna obrada : pogled unaprijed*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 38-56.
17. Jeffries, S. (2008) Social cataloging tools : a comparison and application for librarians. *Library Hi Tech News*. 25 (10), str. 1-4.
18. Lekach, S. (2017) *Link-saving site Delicious is dead. But let's remember the good times*. URL:
<https://www.mashable.com/2017/06/02/rip-delicious-bookmarking-site/>
(14.12.2019)
19. Levine-Clarke, M. i Carter, T. M., ur. (2013) *ALA glossary of library and information science*. 4. izd. Chicago : ALA Editions.
20. LibraryThing (2013) *What makes LibraryThing LibraryThing?* URL:
<https://blog.librarything.com/main/2013/04/what-makes-librarything-librarything/>
(14.12.2019)
21. LibraryThing (2016) *Introducing Syndetics Unbound*. URL:
<https://blog.librarything.com/thingology/2016/10/introducing-syndetics-unbound/>
(14.12.2019)
22. LibraryThing (2019) *LibraryThing Concepts*. URL:
<https://www.librarything.com/concepts.php> (14.12.2019)
23. Matešić, M., Vučković, K. i Dovedan, Z. (2009) Social software : teaching tool or not? U: H. Stančić et al., ur. *Digital resources and knowledge sharing / 2nd International Conference The future of information sciences : INFUTURE 2009, Zagreb, 4-6 November 2009*. Zagreb : Odsjek za informacijske znanosti.
24. Melton, R. (2016) LibraryThing : a review. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*. 13 (4), str. 171-176.
25. Notess, G. R. (2006) The terrible twos: Web 2.0, Library 2.0, and more. *Online*. 30 (3). URL: <http://www.infoday.com/online/may06/OnTheNet.shtml>. (14.12.2019)
26. Open Library (2015) *About us*. URL: <https://www.openlibrary.org/about>. (14.12.2019)

27. O'Reilly, T. (2007) Design patterns and business models for the next generation of software. *International Journal of Digital Economics*. 65, str. 17-37.
28. Peters, I. (2009) *Folksonomies. Indexing and retrieval in Web 2.0*. Berlin : De Gruyter/Saur.
29. Piggott, M. (1988) *A topography of cataloguing : showing the most important landmarks, communications and perilous places*. London : The Library Association.
30. Rogers, K. (2015) Academic and public libraries' use of Web 2.0 applications and services in Mississippi. *SLIS Connecting*. 4 (1). URL: <https://aquila.usm.edu/slisconnecting/vol4/iss1/8/>. (14.12.2019)
31. Shirky, C. (2003) *A group is its own worst enemy*. URL: https://web.archive.org/web/20190829170716/http://www.shirky.com/writings/group_ene_my.html (14.12.2019)
32. Spiteri, L. (2006) The use of folksonomies in public library catalogues. *The Serials Librarian*. 51 (2), str. 75-89.
33. Stipčević, A. (2006) *Povijest knjige*. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica hrvatska.
34. Svenonius, E. (2005) *Intelektualne osnove organizacije informacija*. Lokve : Naklada Benja.
35. Špiranec, S. i Banek-Zorica, M. (2008) Web 2.0 i semantički web : ista ili različita odredišta? Neka razmišljanja iz informacijskih znanosti. U: M. Willer, ur. *11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske strukture : zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 27-42.
36. Špiranec, S. i Ivanjko, T. (2012) Predmetni jezici s korisničkim jamstvom : što možemo naučiti od folksonomija? // U: D. Hasenay i M. Krtelić, ur. *15. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 57-72
37. Tadić, K. (1994) *Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare*. Opatija : Naklada Benja.
38. Thelwall, M. i Kousha, K. (2017) Goodreads : A social network site for book readers. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 68 (4), str. 972-983.
39. Vaidya, P. i Harinarayana, N. S. (2016) The role of social tags in web resource discovery: an evaluation of user-generated keywords. *Annals of Library and Information Studies*. 63, str. 289-297.

40. Vander Wal, T. (2007) Folksonomy. URL: <http://www.vanderwal.net/folksonomy.html>.
(1.7.2019.)
41. Verona, E. (1971) *Abecedni katalog u teoriji i praksi*. 2. prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
42. Verona, E. (1986) *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Prvi dio: Odrednice i redalice*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
43. Vrana, R. (2008) Web 2.0 i njegov utjecaj na razvoj mrežnih mjesta knjižnica. U: M. Willer, ur. *11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske strukture : zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 50-64.
44. Wu, D., Xu, X. i Yu, W. (2016) Comparing collaborative annotations on books between libraries and social community sites: A case study. *The Electronic Library*. 34 (2), str. 178-195.

Popis slika

Slika 1 Obrazac za napredno pretraživanje u katalogu Auckland Public Library	21
Slika 2 Oblak oznaka za jednu jedinicu građe u katalogu Auckland Public Library	22
Slika 3 Pojedinačna oznaka u katalogu Auckland Public Library	23
Slika 4 Obrazac za jednostavno pretraživanje u katalogu Boston Public Library	24
Slika 5 Pojedinačni zapis u katalogu Bostonske knjižnice uključujući oblak oznaka	25
Slika 6 Pojedinačna oznaka u katalogu Boston Public Library	26
Slika 7 Obrazac za napredno pretraživanje u katalogu knjižnice Spokane	27
Slika 8 LibraryThing for Libraries u katalogu knjižnice Spokane	28
Slika 9 Preglednik oznaka u katalogu knjižnice Spokane	28

Knjižnični katalog i društveno označivanje

Sažetak

Rad se bavi ulogom društvenog označivanja (social tagging) u pretraživanju web kataloga i razlikama takvoga načina klasifikacije u odnosu na uobičajene kontrolirane rječnike koje koristi većina knjižnica. U prvome dijelu rada donosi se kratak pregled povijesnoga razvoja knjižničnih kataloga. Središnji dio opisuje teorijsko utemeljenje koncepta društvenoga označivanja i njemu srodnog pojma folksonomije. U završnome dijelu analizira se primjena društvenoga označivanja u praksi, na primjerima odabranih kataloga narodnih knjižnica.

Ključne riječi: društveno označivanje, knjižnični katalog, folksonomija, Goodreads, LibraryThing

Library Catalog and Social Tagging

Summary

The paper examines the role of social tagging in web catalog searching and the differences between such a form of classification compared to standard controlled vocabularies employed by most library catalogs. The central part of the paper describes the theoretical groundwork of the concept of social tagging and, related to it, the notion of folksonomy. The final part contains the analysis of the practical application of social tagging based on examples of selected public library catalogues.

Key words: social tagging, library catalog, folksonomy, GoodReads, LibraryThing